

ENDOGEN PSIXOZLAR: KLINIK TAVSIFI, SABABLARI VA DAVOLASH YONDASHUVLARI

Ochilov Ulug‘bek Usmonovich

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti PhD.

Abdimuminov Oybek Shirinboy o‘g‘li

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti

DKTF Psixiatriya fakulteti Ordinatori.

Nizamov Bahodir Abdusaitovich

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti

DKTF Psixiatriya fakulteti Ordinatori.

Aliqulov Suxrob Umrzoq o‘g‘li

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti

DKTF Narkologiya fakulteti Ordinatori.

Annotatsiya. Ushbu maqolada endogen psixozlar tushunchasi, ularning etiologiyasi, patogenezi, klinik belgilari, tashxis qo‘yish mezonlari va zamonaviy davolash usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu turdagi ruhiy buzilishlarning asosiy shakllari - shizofreniya, bipolyar affektiv buzilish va depressiv psixozlar haqida ma’lumotlar beriladi. Tadqiqot natijalari asosida endogen psixozlarni erta aniqlash va samarali davolash uchun psixiatrik yondashuvlar taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: Endogen psixoz, shizofreniya, bipolyar buzilish, depressiya, etiologiya, psixiatrik davolash, simptomlar, tashxis.

Endogen psixozlar ruhiy salomatlik sohasida o‘ta muhim mavzulardan biridir. Ular ichki (genetik yoki biologik) omillar bilan bog‘liq holda yuzaga keladi va ko‘pincha hayotiy stressorlar bilan emas, balki organizmning ichki muvozanatidagi o‘zgarishlar natijasida shakllanadi. Endogen psixozlar og‘ir ruhiy buzilishlar sirasiga kiradi va shaxsiyatga, kognitiv funksiyalarga hamda ijtimoiy moslashuvga jiddiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shuningdek, endogen psixozlar klinik psixiatriya sohasining markaziy tadqiqot yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, bu holatlarning o‘ziga xos xususiyatlari va ularning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari, xususan, yuqori nogironlik darajasi bilan ajralib turadi. Ushbu kasalliklar psixiatriya amaliyotida chuqur tahlil va kompleks yondashuvni talab etadi. Bugungi kunda tibbiyot fanining yuksalishi, ayniqsa paraklinik usullarning rivojlanishi, kasalliklarning chuqur etiopatogenetik asoslarini o‘rganishga imkon yaratmoqda. Shunga qaramay, endogen psixozlarning rivojlanish mexanizmlarini to‘liq tushunish, ularning klinik kechishi va natijalarini baholash uchun uzoq muddatli kuzatuv va chuqur klinik-psixopatologik tahlil muhim ahamiyat kasb etadi.

Endogen psixozlar, ayniqsa erta yoshda boshlangan holatlarda, chuqur klinik o'rganishni talab qiladi. Chunki ushbu yosh davrida psixik rivojlanish faolligi yuqori bo'lib, buzilishlar shaxs shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, balog'atga yetmagan davrda namoyon bo'lgan endogen psixozlar ko'pincha shizofrenik va affektiv simptomlarning uyg'unlashgan holati bilan xarakterlanadi. Bunday holatlarda affektiv psixozlarda shizoform belgilarning ko'p uchrashi, shizofreniya holatlarida esa affektiv belgilar ustunligi kuzatiladi. Bundan tashqari, epizodik va uzluksiz kechuvchi psixozlar orasidagi diagnostik chegaralarning noaniqligi ham muammoni yanada murakkablashtiradi.

Bu kabi xususiyatlar yosh davriga xos klinik manzaralarni aniqlash va prognoz berish nuqtai nazaridan klinik kuzatuv metodikasini asosiy tadqiqot vositasi sifatida qo'llash zaruratini yuzaga keltiradi. Shu sababli yosh davrda aniqlangan endogen psixozlarni klinik va dinamik jihatdan o'rganish, bemorning holatini chuqur baholash, simptomlarning evolyutsiyasini tahlil qilish va prognozlashtirishda beqiyos ahamiyatga ega. Bu yondashuv, o'z navbatida, individual terapevtik strategiyalarni ishlab chiqish va ruhiy kasalliklarning erta aniqlanishi hamda ijtimoiy rehabilitatsiyasiga xizmat qiladi.

Endogen psixozlarning turlari

1. Shizofreniya - real olamni idrok etish va tafakkurda jiddiy buzilishlarga olib keluvchi endogen psixoz shaklidir. Uning asosiy simptomlariga gallyutsinatsiyalar, paranoid g'oyalar, ijtimoiy izolyatsiya va emotsional yassilanish kiradi. Ko'p hollarda kasallik surunkali kechadi.

2. Bipolyar affektiv buzilish (manik-depressiv psixoz) - Bu buzilish manik (faollik, quvnoqlik) va depressiv (kayfiyat tushkunligi) davrlar bilan almashinib boradi. Kasallik ko'pincha yoshligida boshlanadi va hayot davomida qayta-qayta takrorlanadi.

3. Depressiv psixozlar - Bu holatda chuqur depressiya, hayotga qiziqishning yo'qolishi, o'zini ayblash g'oyalari, hatto o'z joniga qasd qilish fikrlari kuzatiladi. Bunday psixozlar ko'pincha genetik moyillik fonida rivojlanadi.

Endogen psixozlar ko'p omilli kasalliklar bo'lib, quyidagi sabablar bilan bog'liq:

- Genetik omillar - oila a'zolarida ruhiy kasalliklar mavjudligi;
- Neurobiologik omillar - neyrotransmitterlar (dopamin, serotonin) muvozanatining buzilishi;
- Endokrin o'zgarishlar - gormonlar muvozanatidagi o'zgarishlar;
- Tug'ma nevrologik buzilishlar - miya tuzilmasidagi anomaliyalar.

Bugungi psixiatriya sohasidagi asosiy rivojlanish yo'nalishlaridan biri bu - ruhiy kasalliklarga chalingan bemorlarni rehabilitatsiya qilishga qaratilgan zamonaviy yondashuvlarning shakllanishi va amaliyotda keng qo'llanilishidir. Psixiatriyada rehabilitatsion yondashuv tobora kengayib borayotgan bo'lib, bu nafaqat an'anaviy davolash uslublari bilan cheklanmay, balki bemorga yaxlit, integrativ va ko'p bosqichli yordam ko'rsatishni nazarda tutadi.

Reabilitatsiya kontseptsiasining markazida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv yotadi. Bunday yondashuv nafaqat profilaktika, simptomatik davolash va reabilitatsion tadbirlarni o'z ichiga oladi, balki bemorning ijtimoiy, emotsional, kognitiv va shaxsiy xususiyatlarini chuqur hisobga olgan holda terapevtik strategiyalarni ishlab chiqishni talab etadi. Zamonaviy psixiatriyada terapevtik taʼsir faqat kasallik simptomlarini bartaraf etishga emas, balki bemorning shaxsi orqali uning psixik holatini barqarorlashtirishga qaratilgan. Bu esa, o'z navbatida, shaxsning ichki psixologik tuzilmasi va tashqi muhit bilan o'zaro aloqalarining murakkab tizimini tahlil qilish zaruratini tug'diradi.

Shuningdek, zamonaviy reabilitatsiya yondashuvlari bemorning ijtimoiy muhitga qayta integratsiyalashuvi, yaqinlari bilan sog'lom munosabatlar o'rnatishi va hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan ko'mak choralarini ham qamrab oladi. Shu jihatdan ruhiy salomatlikni tiklash va qo'llab-quvvatlashda kompleks yondashuvlar - biologik, psixologik va ijtimoiy komponentlarning uyg'un ishlashi nihoyatda muhim hisoblanadi.¹

Xulosa qilib aytganda, endogen psixozlar ruhiy salomatlik muammolari orasida eng murakkablaridan biridir. Ularni erta aniqlash, aniq tashxislash va davolash usullarini tanlash - bemorning hayot sifatini yaxshilashda muhim omildir. Ilmiy tadqiqotlar ushbu kasalliklarning kelib chiqish mexanizmlarini yanada chuqur o'rganishga yordam bermoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kaplan, H.I., & Sadock, B.J. Synopsis of Psychiatry. - Lippincott Williams & Wilkins, 2018.
2. Мирошникова И.П. Психиатрия: учебник для вузов. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2020.
3. Andreasen, N.C. (2010). The diagnosis of schizophrenia: Development and evolution of diagnostic criteria. Schizophrenia Bulletin, 36(1), 9–13.

¹ Andreasen, N.C. (2010). The diagnosis of schizophrenia: Development and evolution of diagnostic criteria. Schizophrenia Bulletin, 36(1), 9–13.